

809

LATVIJAS VALSTS ARHĪVS

Latvijas PSR Cēsu apriņķa Pagaidu
izpildu komiteja

Fonds Nr. 809

Vēsturiskā izziņa

1940.-1941.g.

MSM.

<p>APSTIPRINĀTS Latvijas VA MEK apakškomisijas <u>29. 12. 2006.</u> protokols Nr. <u>50</u></p>

809.fonds

Latvijas PSR Cēsu apriņķa Pagaidu izpildu komiteja

VĒSTURISKĀ IZZIŅA

I

1940.gada 17.jūnijā Padomju Sociālistisko Republikas Savienības (turpmāk PSRS) Sarkanā armija okupēja Latvijas Republiku. 1940.gada 20.jūnijā tika izveidota marionešu Tautas valdība A.Kirhenšteina vadībā. 21.jūnijā tika pasludināta šīs valdības deklarācija. Tajā pat dienā Iekšlietu ministrs, kura pārziņā atradās pašvaldības, izdeva rīkojumu, ka līdz attiecīga likuma un pašu iedzīvotāju izraudzītas pašvaldības pārvaldes sastādīšanai visām amatpersonām un darbiniekiem jāturpina darbs saskaņā ar valdības 21.jūnija deklarāciju.

Tajā pat laikā pašvaldībās notika it kā pēc pašu dalībnieku iniciatīvas, bet patiesībā Latvijas Komunistiskās partijas (turpmāk LKP) organizētas tautas sapulces, kurās formāli ievēlēja jaunas padomju varai uzticīgas amatpersonas, savukārt iekšlietu ministrs ar savu lēmumu apstiprināja šo “darbaļaužu brīvo gribu”.

1940.gada 14.-15.jūlijā nedemokrātisku bezalternatīvu vēlēšanu rezultātā tapa viltus parlaments - Tautas Saeima, kas 1940.gada 21.jūlijā savā pirmajā sēdē pasludināja Latvijā “padomju varu” un Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas nodibināšanu. Līdz ar to pastāvošā institūcija “Latvijas Republikas Cēsu apriņķa vecākais” tika pārdēvēts par “Latvijas PSR Cēsu apriņķa vecāko”.

1940.gada 25.augustā Tautas Saeima pieņēma LPSR Konstitūciju, kas radīta pēc PSRS konstitūcijas parauga. Saskaņā ar Konstitūciju Tautas Saeima pasludināja sevi par LPSR Augstāko Padomi (turpmāk AP), kas ievēlēja Augstākās Padomes Prezidiju (turpmāk APP). 26.augustā pilnvaras nolika LPSR Ministru kabinets, tā vietā tika izveidota jauna valdība – LPSR Tautas Komisāru Padome (turpmāk TKP).

LPSR Konstitūcijas 52.pants paredzēja darbaļaužu deputātu padomju (turpmāk DDP) kā valsts varas orgānu veidošanu, savukārt 56.pants noteica, ka DDP izpildu un rīcības orgāni ir viņu ievēlētās izpildu komitejas.

1940.gada 12.novembrī apriņķu vecākajiem tika izsūtīts LKP Centrālās komitejas pirmā sekretāra J.Kalnberziņa paziņojums par gaidāmo pagaidu izpildu komiteju (turpmāk PIK) organizēšanu. Atbilstoši šim paziņojumam līdz 15.novembrim Iekšlietu ministrijas Pašvaldību pārvaldes priekšniekam vajadzēja nosūtīt PIK priekšsēdētāju un locekļu kandidātu sarakstu.

1940.gada 27.novembrī LPSR APP izdeva dekretu par pagaidu izpildu komiteju (turpmāk PIK) nodibināšanu līdz laikam, kamēr saskaņā ar konstitūciju ievēlēs darbaļaužu deputātu padomes. Dekrets arī apstiprināja Cēsu apriņķa PIK Prezidija sastāvu: priekšsēdētājs Jānis Saulītis, viņa vietnieks Pēteris Ābols, sekretārs Jānis Palsis, locekļi Eduards Eliass, Josifs Bunga. Pirmā Cēsu apriņķa PIK sēde notika 1940.gada 2.decembrī.

PIK izstrādāja un apstiprināja vietējo budžetu, vadīja pakļauto pārvaldes orgānu darbību, rūpējās par kārtības nodrošināšanu, veicināja valsts aizsardzības spēju nostiprināšanu, nodrošināja likumu pildīšanu un pilsoņu tiesību aizsardzību. PIK bija jārada apstākļi sociālistiskās saimniecības formu izveidei, jāveic sociālie un kultūras pasākumi, atbalstot Komuniskistās partijas un padomju valdības politiku.

PIK izveidoja nodaļas, kuras bija noteiktas Konstitūcijas 66.pantā: zemju, finansu, tirdzniecības, veselības aizsardzības, tautas izglītības, vietējās rūpniecības, komunālās

saimniecības, daba, ceļu, sociālās nodrošināšanas, vispārējā, plānu komisija un kadru sektors. PIK nodaļas bija divkārsā pakļautībā – PIK un attiecīgā tautas komisariāta.

Ar 1940.gada 2.decembra dekretu, papildinot 27.11.1940.dekretu, tika apstiprināti PIK locekļi – nodaļu vadītāji, kā arī norādīts, ka tajos apriņķos, kur visu nodaļu vadītāji vēl nebija apstiprināti, šo nodaļu organizēšana un vadība uzdodama vienam no apstiprinātajiem PIK locekļiem.

PIK nodaļu kompetence bija jānosaka nolikumā, ko izstrādāja attiecīgie komisariāti un apstiprināja TKP. Līdz 2.pasaules karam tika apstiprināts tikai viens nolikums - 26.03.1941. par apriņķa komunālās saimniecības nodaļu.

LPSR AP savā 1941.gada 18.marta apkārtrakstā deva norādījumus PIK organizēt komisijas atsevišķās saimnieciskās un kultūras dzīves nozarēs, ieteicot pie apriņķu PIK dibināt lauksaimniecības, finanšu un budžeta, tirdzniecības, kultūras lietu, kā arī veselības aizsardzības komisiju.

Komisijas bija jākomplektē no padomju varas aktīvistiem 5-10 cilvēku sastāvā, to galvenie uzdevumi – kontrole un pārbaudes par likumu, dekretu, valdības un IK lēmumu izpildi.

Cēsu apriņķa PIK darbību pārtrauca 1941.gada jūnija beigās, kad Latviju okupēja Vācijas karaspēks.

II

Pastāvīgi glabājamo lietu aprakstā Nr.1 “Cēsu apriņķa pagaidu izpildu komiteja” ir 140 lietas par 1940.-1941.gadu - apriņķa un pagastu PIK sēžu protokoli un lēmumi, pagastu padomju sēžu lēmumi, dokumenti par apriņķa, pagastu PIK un iestāžu finanšu saimniecību - štatiem, algām, bilances un inventarizācijas akti, iedzīvotāju saraksti, dokumenti par agrārreformu Ogres, Sermūkšu, Jaunpiebalgas pagastos; ēku, kuru platība pārsniedz 170m², saraksts. Apraksts sastādīts 1968.gadā, rediģēts 1973.gadā, papildināts 1978.gadā.

Pastāvīgi glabājamo lietu aprakstā Nr. 2 “Launkalnes pagasta pagaidu izpildu komiteja” ir 6 lietas par 1940.-1941.gadu – PIK lēmumi, darbinieku algu saraksti, sarakste lauksaimniecības jautājumos, iedzīvotāju saraksts. Apraksts rediģēts 1973.gadā, 1974.gadā, pamatojoties uz 1973.gada 19.jūlijā apstiprinātajiem “Priekšlikumiem par LPSR CVORA mazapjoma fondu kā uzskaites vienību likvidāciju”, Launkalnes pagasta PIK fonds Nr.679 pievienots Cēsu apriņķa PIK fondam.

Pastāvīgi glabājamo lietu aprakstā Nr. 3 “Lizuma pagasta pagaidu izpildu komiteja” ir 3 lietas par 1941.gadu – pagasta iedzīvotāju saraksti ar norādēm par mantisko stāvokli. Apraksts sastādīts 1959.gadā, rediģēts 1973.gadā. 1974.gadā, pamatojoties uz 1973.gada 19.jūlijā apstiprinātajiem “Priekšlikumiem par LPSR CVORA mazapjoma fondu kā uzskaites vienību likvidāciju”, Lizuma pagasta PIK fonds Nr.1196 pievienots Cēsu apriņķa PIK fondam.

Vēsturisko izziņu sastādīja:

Dokumentu aprakstīšanas daļas vadītājs

A.Freimanis

Rīgā, 2006.gada 11.decembrī

Šinī lietā <u>2 (divas)</u>
_____ numurētas lapas
20 <u>13.</u> g. * <u>14.</u> * <u>05</u> /
LVA arhivists <u>[signature]</u>